

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

Delegatura w Rzeszowie

LRZ.411.002.06.2023

Pan
Andrzej Szymanek
Dyrektor
II Liceum Ogólnokształcącego
im. płk. Leopolda Lisa-Kuli
w Rzeszowie
ul. ks. Józefa Jałowego 22
35-010 Rzeszów

WYSTĄPIENIE POKONTROLNE

R/23/001/LRZ – Działania podejmowane na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego

I. Dane identyfikacyjne

Jednostka kontrolowana	II Liceum Ogólnokształcące im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Rzeszowie ¹ , ul. ks. Józefa Jałowego 22, 35-010 Rzeszów.
Kierownik jednostki kontrolowanej	Dyrektorem II Liceum Ogólnokształcącego im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Rzeszowie od dnia 1 września 2011 r. jest Pan Andrzej Szymanek ² .
Zakres przedmiotowy kontroli	1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.
Okres objęty kontrolą	Lata 2020-2023 (do dnia zakończenia czynności kontrolnych) z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed tym okresem, jeżeli miały wpływ na działalność jednostki w zakresie objętym kontrolą.
Podstawa prawna podjęcia kontroli	Art. 2 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o <i>Najwyższej Izbie Kontroli</i> ³ .
Jednostka przeprowadzająca kontrolę	Najwyższa Izba Kontroli Delegatura w Rzeszowie
Kontrolerzy	Małgorzata Milanowska – główny specjalista kontroli państwowej, upoważnienie do kontroli nr LRZ/33/2023 z dnia 30 stycznia 2023 r. Robert Szwagiel – doradca techniczny, upoważnienie do kontroli nr LRZ/32/2023 z dnia 30 stycznia 2023 r.

(akta kontroli str. 2-4; 134-136)

¹ Zwane dalej: Liceum lub Szkołą.

² Zwany dalej: Dyrektorem.

³ Dz. U. z 2022 r. poz. 623, zwanej dalej: ustawą o *NIK*.

II. Ocena ogólna⁴ kontrolowanej działalności

OCENA OGÓLNA

Deklarowana w Liceum wiedza na temat szkodliwości napojów energetyzujących⁵, a także zaobserwowane zjawisko powszechnego spożywania ich wśród uczniów Szkoły, nie przełożyły się na realne działania w celu ograniczenia ich dostępności i konsumpcji. Fakt, że nie był to jedynie marginalny problem w środowisku, lecz dotyczył sporej grupy uczniów potwierdzili pracownicy Szkoły. Prawdziwość tej oceny udokumentowały także wyniki ankiet przeprowadzonych przez NIK, gdzie blisko 40% uczniów Liceum poinformowało, że pije w dużych ilościach napoje energetyzujące. Pomimo obowiązków określonych w przepisach oświatowych, w Szkole, w zasadzie, nie podjęto działań wychowawczych i profilaktycznych, zmierzających do eliminowania zagrożeń związanych z tym zjawiskiem.

Na terenie Szkoły sprzedawano także liczne produkty spożywcze, niespełniające wymogów określonych w rozporządzeniu Ministra Zdrowia z dnia 26 lipca 2016 r. *w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*⁶. Uczniowie Liceum mogli nabyć w sklepiku szkolnym także energetyki, które ze względu na ich skład oraz wymagania jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży, określone w cyt. rozporządzeniu, nie mogły być sprzedawane w jednostkach systemu oświaty.

Problematyka szkodliwości spożywania napojów energetyzujących nie została uwzględniona ani w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów ani w opracowywanych na ich podstawie programach i planach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły.

Niezgodnie z przepisem art. 26 ust. 2 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. *Prawo oświatowe*⁷ diagnozy nie odnosiły się do czynników chroniących i ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

Niezgodnie z cyt. przepisem programy i plany wychowawczo-profilaktyczne nie zawierały treści i działań do wszystkich zdiagnozowanych w Szkole problemów uczniów.

Dopiero w trakcie kontroli NIK, w Liceum wprowadzono zakaz sprzedaży napojów energetyzujących, wycofano ze sklepiku i automatów niezdrowe artykuły spożywcze, oraz przeprowadzono wśród uczniów ankiety na potrzeby diagnozy przygotowywanej na rok szkolny 2023/2024, w których zawarto pytania ukierunkowane na spożywanie energetyków. W ocenie NIK pozwoli to na rzetelne zbadanie potrzeb uczniów i podjęcie odpowiednich działań. Dotychczasowy sposób realizowania ustawowego obowiązku opracowywania diagnoz, jedynie na podstawie wyników ankiet przeprowadzonych wśród wychowawców klas, z pominięciem opinii młodzieży, nie umożliwił rzetelnej realizacji tego zadania.

⁴ Najwyższa Izba Kontroli formułuje ocenę ogólną jako ocenę pozytywną, ocenę negatywną albo ocenę w formie opisowej. W niniejszym wystąpieniu zastosowano ocenę opisową.

⁵ Napój energetyzujący (ang. energy drink) to potocznie napój energetyczny i energetyk, inny niż napój izotoniczny – pobudzający, przeważnie gazowany napój bezalkoholowy, z reguły zawierający kofeinę, taurynę i guaranę. https://pl.wikipedia.org/wiki/Nap%C3%B3j_energetyzuj%C4%85cy. Zwany dalej: „napojem energetyzującym, napojem energetycznym lub energetykiem”.

⁶ Dz. U. poz. 1154.

⁷ Dz. U. z 2021 r. poz. 1082 ze zm.

III. Opis ustalonego stanu faktycznego kontrolowanej działalności

OBSZAR

1. Działania podejmowane przez szkoły na rzecz ograniczenia dostępności i spożywania napojów energetyzujących przez dzieci i młodzież na terenie województwa podkarpackiego.

Opis stanu faktycznego

W opinii Pana Andrzeja Szymanka, dyrektora Liceum, problematyka rosnącego spożycia napojów energetyzujących przez młodzież była przedmiotem zainteresowań pracowników Szkoły.

Dyrektor wyjaśnił, że w kwietniu 2022 r. na śródrocznym spotkaniu z rodzicami odbyła się rozmowa dyrektora Szkoły, pedagoga szkolnego oraz policjanta z Referatu ds. Profilaktyki Społecznej, Nieletnich i Patologii Wydziału Prewencji Komendy Miejskiej Policji w Rzeszowie na powyższy temat oraz na temat uzależnień (chemicznych i behawioralnych). Ponadto tematyka spożywania energetyków była poruszana na godzinach wychowawczych przez wychowawców klas oraz w trakcie spotkań profilaktycznych ze specjalistami ze Stowarzyszenia „Pomoc” oraz Fundacji „Pasieka”.

(akta kontroli str. 137-144)

Opinii tej nie potwierdzają żadne dokumenty załączone do wyjaśnienia, aby zrealizowane działania odnosiły się bezpośrednio do zagadnienia związanego ze spożywaniem napojów energetyzujących przez młodzież.

(akta kontroli str. 145-151; 280)

Dyrektor stwierdził, że pracownicy Szkoły mają wiedzę na temat szkodliwości spożywania napojów energetyzujących, która pochodzi ze źródeł medialnych, w których pojawiają się wypowiedzi specjalistów zainteresowanych tematem szeroko rozumianej profilaktyki zdrowotnej. W związku z tym, wychowawcy na bieżąco reagują na pojawiające się sygnały o ewentualnych zagrożeniach. Po rozpoczęciu kontroli NIK bardziej przyjrzał się problemowi spożywania napojów energetyzujących przez uczniów Szkoły i stwierdził, że nie jest to zjawisko marginalne w środowisku uczniów, ale poważne. Poinformował o pełnych kosztach z puszkami po napojach energetyzujących wyrzucanych ze Szkoły na koniec każdego dnia oraz o tym, że zdarzyły się sytuacje zasłabnięcia uczennicy po wypiciu napoju energetyzującego.

(akta kontroli str. 137-144; 274-279)

Szkoła nie wystąpiła do innych organów z wnioskami o podjęcie działań ograniczających dostępność i spożywanie napojów energetyzujących przez młodzież.

Dyrektor wyjaśnił, że Szkoła korzysta z dostępnej oferty instytucji z nią współpracujących, a skoncentrowanych na prowadzeniu szeroko rozumianej profilaktyki w środowisku młodzieży. Temat spożywania napojów energetyzujących przez młodzież jak dotąd nie pojawił się jako osobny temat zajęć profilaktycznych, natomiast jest wpleciony w tematykę realizowanych zajęć z zakresu uzależnień.

(akta kontroli str. 137-144)

1.1 W dniu 2 marca 2023 r.⁸ na terenie Szkoły znajdował się sklepik szkolny, zaś na korytarzach – trzy automaty z żywnością i napojami, w których nie było napojów energetyzujących. W automatach znajdowały się m.in. paluszki, chipsy, rogałe, batony, woda mineralna, ice tea, soki, napoje, wafelki, gumy do żucia, kanapki,

⁸ W trakcie oględzin budynku Szkoły.

obwarzanki. W sklepiku szkolnym były m.in. zupy i dania instant, kanapki, rogalce, pączki, obwarzanki, drożdżówki, cukierki, lizaki, batony, ciastka, chipsy, gumy do żucia, woda mineralna, soki, napoje, ice tea, musy owocowe, musli z jogurtem.

(akta kontroli str. 137-144; 152-189; 293-297)

Z dniem 14 lutego 2023 r. w Szkole wprowadzono zakaz sprzedaży napojów energetyzujących. Zakaz sprzedaży napojów energetyzujących w sklepiku szkolnym i automatach został wprowadzony po komunikacie dyrektora Wydziału Edukacji Urzędu Miasta Rzeszowa, informującym dyrektorów placówek oświatowych w mieście, że do Sejmu trafił „Poselski projekt ustawy mający zakazać sprzedaży w szkołach napojów energetycznych”. Komunikat ten był pierwszą oficjalną informacją o szkodliwości napojów energetycznych ze strony władz oświatowych i samorządowych. Zakaz został sformułowany ustnie do sprzedawcy sklepiku szkolnego oraz właścicieli zarówno sklepiku szkolnego, jak i automatów znajdujących się na terenie Szkoły. Po wprowadzonym zakazie napoje energetyzujące sprzedawane w sklepiku szkolnym zostały wycofane z obrotu. Dyrektor weryfikował przestrzeganie wprowadzonego zakazu w trakcie cotygodniowego przeglądu artykułów, które są sprzedawane zarówno w sklepiku szkolnym, jak i w automatach.

(akta kontroli str. 137-144; 274-279)

Zgodnie z § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach, w jednostkach systemu oświaty mogą być sprzedawane dzieciom i młodzieży grupy środków spożywczych, o których mowa w ust. 1 pkt 2, 6-8 i pkt 20, pod warunkiem że nie zawierają więcej niż:

- 15 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku produktów mlecznych, o których mowa w ust. 1 pkt 7, nie więcej niż 13,5 g cukru w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;
- 10 g tłuszczu w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia;
- 0,4 g sodu/1 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia, a w przypadku pieczywa półcukierniczego i cukierniczego nie więcej niż 0,45 g sodu/1,2 g soli w 100 g/ml produktu gotowego do spożycia.

W związku z uzasadnionym prawdopodobieństwem nieprzestrzegania ww. zasad sprzedaży żywności, działając na podstawie art. 12 pkt 3 ustawy o NIK, dyrektor Delegatury NIK w Rzeszowie zlecił Państwowemu Powiatowemu Inspektorowi Sanitarnemu w Rzeszowie⁹ przeprowadzenie kontroli doraźnej w Szkole w ww. zakresie.

Kontrola wykazała, że zarówno w sklepiku szkolnym, jak i w automatach znajdowały się produkty niespełniające wymogów cyt. rozporządzenia, m.in. chrupki, ciastka, wafelki, draże, batony, croissanty, napoje z dodatkiem cukrów i substancji słodzących, w tym izotoniczne, paluszki, drożdżówki, lizaki, żelki, sezamki. Zobowiązano prowadzącego działalność do ich wycofania z obrotu z terenu Szkoły. PPIS poinformował, że na podstawie art. 103 ust. 1 pkt 8 ustawy z dnia 25 sierpnia 2006 r. o bezpieczeństwie żywności i żywienia¹⁰, skieruje do Państwowego Podkarpackiego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Rzeszowie wnioski o ukaranie.

(akta kontroli str. 190-231)

⁹ Zwanemu dalej: PPIS.

¹⁰ Dz. U. z 2022 r. poz. 2132 ze zm.

Przepis art. 68 ust. 1 pkt 3 ustawy *Prawo oświatowe* zobowiązuje dyrektora szkoły do sprawowania opieki nad uczniami oraz stwarzania warunków harmonijnego rozwoju psychofizycznego poprzez aktywne działania prozdrowotne.

Dyrektor Liceum zwracał uwagę na to czy w sklepiku i w automatach nie sprzedawano alkoholu, natomiast nie przywiązywał uwagi do innych oferowanych produktów.

(akta kontroli str. 274-279)

1.2 Zgodnie z załącznikiem do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek¹¹, na szkoły nałożono, dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska, obowiązki podejmowania działań wychowawczych i profilaktycznych – także mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie pożądanых zachowań.

W Liceum, poza jedną prelekcją, nie realizowano obowiązków edukacji zdrowotnej oraz działań wychowawczych i profilaktycznych mających na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie pożądanых zachowań, które byłyby dostosowane do potrzeb uczniów i środowiska ukierunkowanych na spożywanie napojów energetyzujących. Została ona przeprowadzona przez pedagoga dla rodziców podczas wywiadówki śródrocznej w dniu 8 kwietnia 2022 r., na której omówiono zagadnienia uzależnień, m.in. od energetyków. Informację o prelekcji zawarto w zestawieniu działań profilaktycznych wobec uczniów i rodziców o różnej tematyce, pt. *Profilaktyka 2021/2022*, niezawierającym ani nazwiska autora, jego podpisu, ani daty sporządzenia.

(akta kontroli str. 130-133)

1.3 Przepis art. 26 ust. 2 i 3 ustawy *Prawo oświatowe* nakazuje opracowanie programu wychowawczo-profilaktycznego na podstawie wyników corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych. Diagnozę przeprowadza dyrektor szkoły albo upoważniony przez niego pracownik szkoły.

Coroczne ankiety ewaluacyjne badające potrzeby i problemy o charakterze wychowawczo-profilaktycznym występujące w społeczności szkolnej w Liceum przeprowadzono wśród wychowawców klas. Uczniów Liceum z klas I i II (603) ankietowano na temat ich potrzeb z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej na koniec roku szkolnego 2020/2021. We wrześniu 2021 r. ankietami monitorującymi potrzeby uczniów w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej objęto 188 rodziców. Pomimo świadomości w kwestii szkodliwości napojów energetyzujących i spożywania ich przez uczniów Szkoły, żadne z pytań zawartych w ww. ankietach nie odnosiło się do tej problematyki.

(akta kontroli str. 5-26; 137-144; 232-234; 277-279)

Dyrektor wyjaśnił, że w ankietach skierowanych do uczniów, rodziców oraz wychowawców, na podstawie których sporządzono diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, istniała możliwość udzielenia przez badanych odpowiedzi dotyczącej spożywania przez nich napojów energetyzujących. Niniejsza możliwość została uwzględniona w corocznej ankiecie skierowanej do wychowawców klas, a konkretnie w zawartych w niej:

¹¹ T.j. Dz. U. z 2020 r. poz. 2198.

- pytaniach półotwartych (pytanie nr 6 i 7), gdzie ankietowani mogli udzielić odpowiedzi własnej – poza zasugerowanymi opcjami odpowiedzi w ramach odpowiedzi „inne (proszę o wpisanie)”;

- pytaniach otwartych (pytanie nr 9), gdzie ankietowani mogli udzielić własnej odpowiedzi bez jakichkolwiek sugestii ankietera.

W ankiecie skierowanej do uczniów przeprowadzonej w roku szkolnym 2020/2021 możliwość udzielenia przez badanych odpowiedzi dotyczącej spożywania przez uczniów napojów energetyzujących została uwzględniona w pytaniu nr 7, dotyczącym tematyki zajęć, których realizacją respondenci byłiby zainteresowani w ramach godzin wychowawczych.

W ankiecie skierowanej do rodziców przeprowadzonej we wrześniu 2021 r. możliwość udzielenia przez badanych odpowiedzi dotyczącej spożywania przez uczniów napojów energetyzujących została uwzględniona w pytaniu nr 5, w którym respondenci zostali zapytani o tematykę zajęć profilaktycznych, których realizacją byłiby zainteresowani na lekcjach godzin wychowawczych. W ramach tego pytania rodzice mieli możliwość wybrania spośród gotowych odpowiedzi lub udzielenia własnej w podpunkcie h) „inne (jakie?)”.

(akta kontroli str. 137-144)

Na pytanie, dlaczego diagnozując uczniów w zakresie występujących w środowisku szkolnym ich potrzeb rozwojowych, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych ankietowano uczniów jedynie na zakończenie roku szkolnego 2020/2021, a nie corocznie jak stanowi przepis z art. 26 ust. 2 ustawy Prawo oświatowe, dyrektor wyjaśnił, że coroczna diagnoza potrzeb rozwojowych uczniów odbywa się w oparciu o ankietę przeprowadzaną wśród wychowawców na zakończenie każdego roku szkolnego, ponieważ to wychowawcy w związku z powierzonymi im obowiązkami służbowymi stanowią wiarygodne źródło wiedzy w ww. zakresie mając regularny kontakt z wychowankami swych klas oraz ich rodzicami. Ponadto wiedza wyniesiona ze spotkań grupy wsparcia pedagogów oraz psychologów szkolnych dała przekonanie o właściwym rozumieniu przepisów prawa regulujących kwestie diagnozowania potrzeb uczniów. Coroczna diagnoza potrzeb uczniów przeprowadzona wśród wychowawców klas jest uznana jako wystarczająca w swym zakresie. Ponadto na tegorocznym spotkaniu z metodykiem pedagogii szkolni zostali poinstruowani, by diagnozy częściowe w ww. zakresie prowadzić rokrocznie, zaś diagnozy całościowe co cztery lata.

(akta kontroli str. 137-144)

Dyrektor wyjaśnił, że o realizacji obowiązku przeprowadzenia corocznej diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów, w tym czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych, świadczy pytanie nr 3 ankiety prowadzonej wśród wychowawców klas, które dotyczy obszarów działań podejmowanych przez wychowawców w danym roku szkolnym, ujętych w Programie wychowawczo-profilaktycznym. Podpunkt f) niniejszego pytania obejmuje zjawiska niepokojące, problemowe (jak np. wagarowanie, palenie papierosów, spożywanie alkoholu). Pytania nr 6 i 7 zawarte w tejże ankiecie dotyczą problemów obserwowanych i tych, które ewentualnie nasiliły się w danym roku szkolnym. Jeden z podpunktów w obydwu pytaniach skupia się na zagrożeniach wynikających z zachowań ryzykownych, w tym używaniu substancji psychoaktywnych („brak asertywności w sprawach np. wagarowania, palenia papierosów, spożywania alkoholu”).

(akta kontroli str. 137-144)

Wskazane w powyższym wyjaśnieniu pytania zawarte w ankietach nie odnosiły się do czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych. Dyrektor nie wyjaśnił przyczyn takiego stanu.

(akta kontroli str. 5-26; 137-144; 232-234)

Dokumenty (wyniki ankiet), które zostały przedstawione jako ww. diagnozy w zakresie występujących w środowisku szkolnym potrzeb rozwojowych uczniów nie zostały podpisane przez osoby je sporządzające, ani też nie zawierały dat ich opracowania.

(akta kontroli str. 5-26)

Dyrektor wyjaśnił, że jest to *wewnętrzny druk szkolny pedagogów, niebędący wzorem ogólnie funkcjonującym w pracy pedagogicznej. Wzory ankiet oraz wyniki diagnoz są regularnie prezentowane tylko i wyłącznie przez pedagogów na zebraniach Rady Pedagogicznej w celu zapoznania grona pedagogicznego z ich treścią oraz ukierunkowania ich planów pracy wychowawczo-profilaktycznej na dany rok szkolny.*

(akta kontroli str. 137-144)

1.4 Przepis art. 26 ust. 1 ustawy *Prawo oświatowe* stanowi, że szkoły realizują program wychowawczo-profilaktyczny obejmujący: treści i działania o charakterze wychowawczym skierowane do uczniów oraz treści i działania o charakterze profilaktycznym skierowane do uczniów, nauczycieli i rodziców. Zgodnie z art. 84 ust. 2 pkt 1 cyt. ustawy do kompetencji rady rodziców, z zastrzeżeniem ust. 3 i 4, należy uchwalanie w porozumieniu z radą pedagogiczną programu wychowawczo-profilaktycznego szkoły lub placówki, o którym mowa w art. 26.

W Szkole opracowano programy wychowawczo-profilaktyczne na poszczególne lata szkolne i uszczegółwiającej je plany wychowawczo-profilaktyczne, które zawierały elementy określone w przepisie art. 26 ust. 1 cyt. ustawy. W dokumentach tych nie odniesiono się do zagrożeń związanych ze spożywaniem napojów energetyzujących przez młodzież szkolną.

(akta kontroli str. 27-129)

Dyrektor wyjaśnił, że *temat spożywania napojów energetyzujących nie został uwzględniony jak dotąd w wytycznych nadzoru pedagogicznego na kolejne lata, które to wytyczne są obligatoryjne dla dyrektora Szkoły. Nie do końca zajęli się problemem spożywania napojów energetyzujących przez uczniów przy sporządzaniu diagnoz oraz programów i planów profilaktycznych Szkoły. Przygotowuje się do opracowania ww. dokumentów na następny rok szkolny i w ankietach diagnozujących potrzeby uczniów, które są aktualnie przeprowadzane wprowadzono dodatkowe pytanie nt. napojów energetyzujących. Pytanie to odnosi się m.in. do częstotliwości picia napojów energetyzujących, przyczyn sięgania po nie, niepożądanych objawów po ich wypiciu. Ankiety te są przeprowadzane we wszystkich klasach Szkoły. Dotychczas pozyskane wyniki ankiet potwierdzają, że znaczna część uczniów Szkoły spożywa napoje energetyzujące (w przypadku klasy I o profilu biologiczno-chemicznym około ¼ klasy). W programach i planach wychowawczo-profilaktycznych na rok szkolny 2023/2024 zostaną uwzględnione – niezależnie od wytycznych Ministerstwa i Kuratora Oświaty – zadania dotyczące problemu spożywania napojów energetyzujących przez młodych ludzi.*

(akta kontroli str. 137-144; 274-279; 281-292)

Programy i plany wychowawczo-profilaktyczne na lata szkolne 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022 i 2022/2023 nie zawierały treści i działań do wszystkich

zdiagnozowanych w Szkole problemów, np. zagadnień odnoszących się do radzenia sobie z porażką i trudnościami w nauce oraz braku poczucia odpowiedzialności za otoczenie i estetykę Szkoły.

(akta kontroli str. 5-129)

Dyrektor wyjaśnił, że *programy i plany wychowawczo-profilaktyczne stanowią ogólne wytyczne do pracy w danym roku szkolnym. Wychowawcy poszczególnych klas dostosowują pracę na godzinach wychowawczych z grupą, uszczegóławiając ww. dokumenty w tematyce godzin wychowawczych oraz na bieżąco w trakcie roku szkolnego, stosownie do obserwowanych potrzeb.*

(akta kontroli str. 137-144)

1.5 Spośród 183 uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankiety opracowane przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 69 (tj. 38%) wskazało, że pije napoje energetyzujące;
- 14 (20%) kupowało napoje energetyzujące w sklepiku szkolnym, a siedmiu (10%) – w automatach znajdujących się na terenie Szkoły, sześciu (9%) zakupiło je w automatach poza Szkołą, 54 (78%) – w sklepach w pobliżu Szkoły, 15 (22%) miało napoje z domu, a 38 (55%) – z innych miejsc;
- 101 (55%) stwierdziło, że w ich Szkole/środowisku pije się dużo energetyków;
- 36 uczniów (52%) wskazało, że pije napoje energetyzujące sporadycznie, pięciu (7%) – codziennie, 10 (14%) – kilka razy w tygodniu, 18 (26%) – kilka razy w miesiącu;
- 34 uczniów (49%) stwierdziło, że zdarzało się im wypić więcej niż jeden napój dziennie, 13 (19%) – dwa napoje dziennie, ośmiu (12%) – trzy napoje dziennie, sześciu (9%) – cztery napoje dziennie, czterech (6%) – pięć napojów dziennie, dwóch (3%) – sześć napojów dziennie, jeden (1%) – osiem napojów dziennie;
- 48 uczniów (70%) piło energetyki ze względu na smak, 35 (51%) – w celu pobudzenia do nauki, sześciu (9%) – dla towarzystwa i tyle samo – z przyzwyczajenia, pięciu (7%) – z powodu adrenaliny, 15 (22%) – z innych niż ww. powodów;
- jeden uczeń wskazał na niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: agresywnego zachowania, kołatania serca, bólu brzucha;
- 176 uczniów (96%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;
- w przypadku 126 uczniów (72%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 73 (41%) – od rodziny, 67 (38%) – ze szkoły, 61 (35%) – z oznakowania produktów, 41 (23%) – od rówieśników, ośmiu (5%) – z innych źródeł;
- 69 uczniów (38%) podało, że szkole lub w środowisku, w którym spędzają wolny czas była mowa o szkodliwości napojów energetyzujących;
- 12 uczniów (17%) stwierdziło, że powyższe informacje zostały im przekazane w trakcie lekcji, prezentacji, warsztatów w Szkole; dwóch (3%) – przez innych uczniów; dwóch (3%) – przez rodziców i środowisko; jeden uczeń – poza Szkołą i jeden (1%) – wiedzę tę pozyskał z filmu.

Ankietowana młodzież wskazała, że aby ograniczyć spożywanie napojów energetyzujących należy m.in.: wprowadzić całkowity zakaz ich produkcji i sprzedaży oraz zakaz sprzedaży napojów nieletnim, w tym na terenie Szkoły; pokazać osoby, którym energetyki zaszkodziły; prowadzić kampanie informacyjne; zmienić system nauczania na mniej obciążający.

(akta kontroli str. 235-243)

Spośród 115 rodziców uczniów Szkoły, którzy wypełnili ankiety opracowane przez NIK na potrzeby niniejszej kontroli:

- 23 (tj. 20%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące;
- 15 (65%) wskazało, że ich dzieci piją napoje energetyzujące sporadycznie, sześciu (26%) – kilka razy w miesiącu, dwóch (9%) – kilka razy w tygodniu;

- jeden z rodziców (4%) stwierdził, że jego dziecku zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie (trzy), 12 rodziców (52%) – że ich dzieciom nie zdarzyło się wypić więcej niż jeden napój dziennie, 10 (43%) – nie miało wiedzy w tym zakresie;
- 11 uczniów (48%) piło energetyki w celu pobudzenia do nauki, 10 (43%) – ze względu na smak, sześciu (26%) – dla towarzystwa, dwóch (9%) z powodu adrenaliny, jeden (4%) – z przyzwyczajenia i jeden (4%) – z innych niż ww. powodów (wsparcie w sporcie);
- czterech rodziców (17%) podało, że ich dzieci miały niepokojące objawy po wypiciu napojów energetyzujących w postaci: zaburzenia snu (trzech), przyśpieszonego oddechu (dwóch), zawrotów i bólu głowy (dwóch), bólu brzucha (dwóch), bólu w klatce piersiowej (jeden), kołatania serca (jeden), ataku padaczki (jeden);
- 112 rodziców (97%) było świadomych, że napoje energetyzujące szkodzą zdrowiu i mogą prowadzić do uzależnienia;
- w przypadku 91 rodziców (81%) świadomość w ww. zakresie pochodziła z mediów, 42 (38%) – ze środowiska, 41 (37%) – z oznakowania produktów, 16 (14%) – od rodziny, 13 (12%) – ze Szkoły, 18 (16%) – z innych źródeł;
- pięciu rodziców (4%) sygnalizowało w Szkole problem szkodliwości spożywania energetyków przez młodych ludzi, dwóch (40%) podczas wywiadówek, a trzech (60%) – w inny sposób;
- w związku z ww. zgłoszeniami dwóch rodziców (40%) stwierdziło, że nie było żadnej reakcji Szkoły, jeden (20%) – że przeprowadzono rozmowy z uczniami, jeden (20%) – że wstrzymano sprzedaż napojów energetyzujących w automatach szkolnych;
- jeden ze 115 rodziców podał, że poinformował lekarza o problemie.

Aby ograniczyć spożywanie przez młodych ludzi napojów energetyzujących rodzice wskazali m.in. na: konieczność wprowadzenia całkowitego zakazu ich produkcji i sprzedaży oraz reklamy; zakazu sprzedaży napojów nieletnim, w tym na terenie Szkoły; pokazania osób, którym energetyki zaszkodziły; przeprowadzenia kampanii informacyjnych; dodania na opakowaniach informacji o szkodliwości; zmiany systemu nauczania na mniej obciążający.

(akta kontroli str. 244-273)

Stwierdzone
nieprawidłowości

W działalności kontrolowanej jednostki w przedstawionym wyżej zakresie stwierdzono następujące nieprawidłowości:

1. Nieuwzględnienie w działaniach wychowawczych i profilaktycznych – niezgodnie z obowiązkiem określonym w załączniku do rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej w *sprawie wymagań wobec szkół i placówek* – stwierdzonych w środowisku szkolnym problemów dotyczących spożywania napojów energetyzujących.
2. Niezapewnienie sprzedaży na terenie Szkoły, w sklepiku i w automatach, produktów żywnościowych spełniających wymogi § 1 ust. 2 pkt. 1, 2 i 3 rozporządzenia w *sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach*.
3. Nieujęcie w corocznych diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz opracowywanych na ich podstawie programach i planach wychowawczo-profilaktycznych Szkoły problematyki spożywania napojów energetyzujących.
4. Nieodnoszenie się w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów, niezgodnie z przepisem art. 26 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*, do czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych

z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych.

5. Niezawieranie w programach i planach wychowawczo-profilaktycznych treści i działań do wszystkich zdiagnozowanych w Szkole problemów uczniów.

IV. Wnioski

W związku ze stwierdzonymi nieprawidłowościami, Najwyższa Izba Kontroli, na podstawie art. 53 ust. 1 pkt 5 ustawy o NIK, wnosi o:

Wnioski

1. Podejmowanie kompleksowych działań wychowawczych i profilaktycznych dotyczących problematyki spożywania napojów energetyzujących przez uczniów Szkoły.
2. Zapewnienie, aby na terenie Szkoły sprzedawano produkty spełniające warunki określone w rozporządzeniu w sprawie grup środków spożywczych przeznaczonych do sprzedaży dzieciom i młodzieży w jednostkach systemu oświaty oraz wymagań, jakie muszą spełniać środki spożywcze stosowane w ramach żywienia zbiorowego dzieci i młodzieży w tych jednostkach.
3. Uwzględnianie problematyki spożywania napojów energetyzujących w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów oraz w programach i planach wychowawczo-profilaktycznych odpowiadających bieżącej sytuacji w Szkole.
4. Uwzględnianie w diagnozach potrzeb rozwojowych uczniów czynników chroniących i czynników ryzyka, ze szczególnym uwzględnieniem zagrożeń związanych z używaniem substancji psychotropowych, środków zastępczych oraz nowych substancji psychoaktywnych, stosownie do przepisu art. 26 ust. 2 ustawy *Prawo oświatowe*.
5. Rzetelne sporządzanie programów i planów wychowawczo-profilaktycznych zawierających treści i działania odnoszące się do wszystkich zdiagnozowanych w Szkole problemów uczniów.

V. Pozostałe informacje i pouczenia

Wystąpienie pokontrolne zostało sporządzone w dwóch egzemplarzach; jeden dla kierownika jednostki kontrolowanej, drugi do akt kontroli.

Prawo zgłoszenia
zastrzeżeń

Zgodnie z art. 54 ustawy o NIK kierownikowi jednostki kontrolowanej przysługuje prawo zgłoszenia na piśmie umotywowanych zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, w terminie 21 dni od dnia jego przekazania. Zastrzeżenia zgłasza się do dyrektora Delegatury NIK w Rzeszowie. Prawo zgłaszania zastrzeżeń, zgodnie z art. 61b ust. 2 ustawy o NIK, nie przysługuje do wystąpienia pokontrolnego zmienionego zgodnie z treścią uchwały w sprawie zastrzeżeń.

Obowiązek
poinformowania
NIK o sposobie
wykonania wniosków

Zgodnie z art. 62 ustawy o NIK należy poinformować Najwyższą Izbę Kontroli, w terminie 21 dni od otrzymania wystąpienia pokontrolnego, o sposobie wykonania wniosków pokontrolnych oraz o podjętych działaniach lub przyczynach niepodjęcia tych działań.

W przypadku wniesienia zastrzeżeń do wystąpienia pokontrolnego, termin przedstawienia informacji liczy się od dnia otrzymania uchwały o oddaleniu zastrzeżeń w całości lub zmienionego wystąpienia pokontrolnego.

Rzeszów, 24 maja 2023 r.

Kontroler
Małgorzata Milanowska
Główny specjalista k.p.

/-/

Kontroler
Robert Szwagiel
Doradca techniczny

/-/

Najwyższa Izba Kontroli
Delegatura w Rzeszowie
Dyrektor
Wiesław Motyka

/-/